O NOUĂ LUCRARE NORMATIVĂ: Academia Română, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române,* ed. a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005, 872 p.

O lucrare precum *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* este bine venită în contextul în care, de la apariţia primei ediţii (1982) şi până astăzi, s-au produs în plan lingvistic câteva evenimente importante, între care o puternică accelerare a împrumuturilor, mai ales din engleza americană, după anul 1989, cu implicaţii importante în domeniul vocabularului, Hotărârea Adunării Generale a Academiei Române, din 17 februarie 1993, privind revenirea la „â" şi „sunt" în grafia limbii române, apariţia în 1995 a unei noi ediţii, a V-a, din *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, care a inclus şi alte reguli izvorâte în urma „dezbaterilor care au avut loc în Adunarea Generală a Academiei, în întrunirile lingviştilor şi în presă".

Se adaugă apoi numeroase alte lucrări, colective sau de autor, precum: *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1996; *Dicţionarul general de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997; Flora Şuteu, Elisabeta Şoşa, *Îndreptar ortografic şi morfologic*, Bucureşti, Editura Floarea Darurilor, Saeculum I.O., 1999; *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001; *Perspective actuale în studiul limbii române,* Editura Universităţii din Bucureşti, 2002; *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale,* Editura Universităţii din Bucureşti, 2003.

DOOM^2, ca şi ediţia I, de fapt, are două părţi distincte: una teoretică (p. XI-CIV), şi o alta, dicţionarul propriu-zis (p. 1-868). Prima parte este structurată în capitole şi subcapitole, potrivit cu problemele ce urmează a fi discutate. Partea a doua cuprinde un inventar de peste 62 000 de cuvinte, cu circa 2 500 în plus faţă de DOOM^1, marcate prin asterisc.

Menţionăm şi faptul că DOOM^2 are un *Cuvânt-înainte* semnat de Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, fapt care-i întăreşte autoritatea de lucrare normativă.

Din *Notă asupra ediţiei* aflăm datele de bază ale lucrării: natura ei, obiectul de cuprindere şi adăugirile faţă de DOOM^1.

Aşadar, DOOM^2 „este o lucrare normativă – care arată cum trebuie să se spună şi să se scrie şi are numai implicit caracter corectiv, nefiind propriu-zis un «dicţionar al greşelilor de limbă»" (p. XI). Obiectul lui principal îl constituie „prezentarea şi aplicarea detaliată şi coerentă la cuvintele limbii române a regulilor ortografiei (scrierii corecte) oficiale actuale şi a normelor de ortoepie (pronunţare corectă) şi de morfologie (schimbarea formei cuvintelor pentru marcarea valorilor gramaticale) consacrate, în cea mai mare parte, prin uzul literar – care este aspectul cel mai îngrijit al limbii române" (p. XI). DOOM^2 are un caracter mai complex decât DOOM^1: pe lângă aspectul formal, au fost dezvoltate componenta semantică şi cea sintactică (la nivelul cuvântului) şi s-a adăugat şi un al patrulea profil – aspectul stilistic, în sensul selecţiei lexicale în vederea adecvării funcţionale şi situaţionale a exprimării la context (p. XII).

Normele DOOM^1 sunt respectate în cea mai mare parte, iar modificările impuse de Hotărârea Academiei Române din 1993 s-au operat tacit. Celelalte intervenţii sunt izvorâte din preluarea „cu prudenţă şi spirit critic" a unor sugestii din descrieri gramaticale mai noi, dar şi din consemnarea modului în care normele academice se materializează în uzul actual al „generaţiei medii de intelectuali din Bucureşti", care vehiculează „nu numai pronunţarea literară sau exemplară a limbii române actuale, cum arăta Mioara Avram[1], ci limba literară în general" (p. XIII). Această modalitate

[1] *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 402.

de lucru, puţin subiectivă şi preferenţială, poate constitui, dintru început, şi sursa unor „scăpări" sau a unor acceptări puţin motivate în favoarea unor generaţii medii „cam lipsite de cultură".

Totuşi, modificările, nu puţine la număr – s-au efectuat intervenţii numai la cuvintele din DOOM[1] (peste 3500) – sunt, în mare parte, bine venite şi se explică prin cel puţin două idei, ce transpar, explicit sau implicit, din expunerea faptelor: (1) reducerea decalajului dintre norma academică, mai conservatoare, şi uzul real al limbii române literare actuale şi (2) nevoia de consecvenţă în aplicarea unor reguli.

Din această perspectivă menţionăm drept benefice următoarele aspecte:

1. Acceptarea dublei soluţii (uneori a triplei) ca „variante literare libere" pentru fapte lingvistice ce privesc:

1.1. Pronunţia consoanelor. Alături de cea de inspiraţie străină, s-a acceptat şi cea „populară": *be/bî, ce/cî, de/dî, ef/fe/fî, ge/ghe/gî, haş/hî, je/jî, ca/capa, el/le/lî, em/me/mî, en/ne/nî, pe/pî, er/re/rî, es/se/sî, şe/şî, te/tî, ţe/ţî, ve/vî, ze/zet/zî.*

1.2. Grafia unor cuvinte: *afgan/afghan, arameic/aramaic, capuchehaia/capuchehaie, cearşaf/cearceaf, cheotoare/cheutoare, corijent/corigent, cvintă/chintă, daravelă/daraveră, filozof/filosof* (şi familia sa lexicală) etc.

1.3. Accentul. Se admite variaţia accentului la cuvintele*: acat**i**st/ac**a**tist, an**o**st/**a**nost, **a**ntic/ant**i**c, apend**i**ce/ap**e**ndice, facs**i**mil/facsim**i**l, f**i**rav/fir**a**v, g**i**ngaş/ging**a**ş, **i**ntim/int**i**m, j**i**lav/jil**a**v, pen**u**rie/penur**i**e, prof**e**sor/profes**o**r, tr**a**fic/traf**i**c* (p. LI).

1.4. Categorii morfologice. Se acceptă:

1.4.1. forme duble de plural: *căpşune/căpşuni, cireşe/cireşi, coarde/corzi, coperte/coperţi, găluşte/găluşti, râpe/râpi, niveluri/nivele, chipie/chipiuri, tuneluri/tunele* (p. XCV);

1.4.2. forme duble de singular: *basc/bască, colind/colindă* (p. XCIII).

1.5. Despărţirea cuvintelor în silabe. „Normele actuale prevăd despărţirea după pronunţare" (p. LXXX). Se pot despărţi şi după structură cuvintele (semi)analizabile (formate în limba română sau împrumutate):

1.5.1. compuse: *arterios-cleroză/arterio | scleroză, al-tundeva/alt | undeva, des-pre/de | spre, drep-tunghi/drept | unghi, por-tavion/port | avion, Pronos-port /Prono | sport, Romar-ta/Rom | arta*;

1.5.2. derivate cu prefixe: *anor-ganic/an | organic, de-zechilibru/dez | echilibru, ine-gal/in | egal, nes-prijinit/ne | sprijinit, nes-tabil/ne | stabil, nes-trămutat/ne | strămutat, pros-cenium/pro | scenium, su-blinia/sub | linia* (p. LXXXVIII).

2. Distincţia dintre normă (obligatorie) şi recomandare (facultativă). Nu vom menţiona toate faptele considerate normă, ci numai acelea care constituie, la ora actuală, noutăţi:

2.1. Normele actuale acceptă la femininul nearticulat al numeralului ordinal *întâi* postpus substantivului şi forma *întâia*: *clasa întâi/întâia* (p. XCII).

2.2. Se revine la scrierea într-un cuvânt a tuturor formelor pronumelui [negativ] *niciunul* şi ale adjectivului pronominal corespunzător *niciun* (*niciuna, nicio* etc.) – la fel ca a lui *vreunul, vreun –,* prin aplicarea consecventă a principiului conform căruia compusele trebuie distinse şi grafic de îmbinările libere asemănătoare: *nici un*: adv. + articol (*Nu e nici un om prost, nici un incult*), adv. + num. (*Mă confundaţi, eu nu am nici un frate, nici mai mulţi*)"; *nici unul*: adv. + pron. nehot. (*Nu-mi place nici unul, nici celălalt*) (p. LXIX).

2.3. În locuţiunule *odată ce* „după ce, din moment ce" şi *odată cu* „în acelaşi timp cu", adverbul *odată* se scrie într-un cuvânt (p. LXXVI).

2.4. Regula generală şi obligatorie a despărţirii cuvintelor la capăt de rând în limba română, valabilă pentru ambele modalităţi, este interdicţia de a lăsa la sfârşit sau la început de rând o secvenţă care nu este silabă (chiar dacă include o vocală propriu-zisă cum prevede DOOM[1]). Excepţie: grupurile ortografice scrise cu cratimă (*dintr-/un, într-/însa,* la care se recomandă însă, pe cât posibil, evitarea despărţirii (p. LXXIX).

2.5. Normele actuale prevăd despărţirea după pronunţare. Este acceptată şi despărţirea după structură, însă cu unele restricţii faţă de recomandările din DOOM[1] (p. LXXX).

2.6. Normele actuale nu mai admit despărțirea după structură care ar conduce la secvențe care nu sunt silabe (ca în *într/ajutorare, nevr/algic*) sau ar contraveni pronunțării (ca în *apendic/ectomie* (*apendicectomie*), *laring/ectomie* (*laringectomie*) (p. LXXXVIII).

2.7. *a continua* are, conform normei actuale, la indicativ şi conjunctiv prezent, pers. I sg., forma *(eu) (să) continui* (nu continuu).

2.8**.** *a decerna* trebuie conjugat cu *-ez*: (eu) (să) *decernez* (nu *decern*) (p. XCVII).

Mai adaug două norme mai vechi, care din păcate sunt încălcate şi astăzi, una cu rea voință şi cealaltă din comoditatea informării:

2.9. Aplicarea Hotărârii Academiei este obligatorie în învățământ şi în publicațiile oficiale din România.

2.10. *a avea* are la conjunctiv prezent, persoana III singular şi plural, forma *(să) aibă* (nu *să aibe*, *să aivă*, cum pronunță cei din sud, dar şi o bună parte a demnitarilor, în frunte cu preşedintele ţării).

3. Recomandări. Tot ca o noutate apar în DOOM^2 anumite precizări plasate sub acoperirea formelor verbale *(se) recomandă, se tolerează, se poate, sunt preferate, admite,* ceea ce înseamnă că respectivele nuanțări au un caracter facultativ, ele fiind la limita dintre norma obligatorie şi uzul devenit periferic: vechi, regional, popular, livresc ori chiar incult. Poate fi vorba uneori şi de anumite specializări semantice uzuale în anumite domenii de activitate, dar, până la fixarea definitivă a acestora ori până la respingerea lor s-au aplicat măsurile generate de semnificația verbelor în cauză:

3.1. Se recomandă ataşarea fără cratimă a articolului sau a desinenței la împrumuturile – chiar neadaptate sub alte aspecte – terminate în litere din alfabetul limbii române pronunțate ca în limba română: *boardul, boarduri; clikul, clikuri; trendul, trenduri* (p. XLII; vezi şi p. XCII).

3.2. Pentru cuvintele a căror structură nu mai este clară, deoarece elementele componente sunt neînțelese sau neproductive în limba română, normele actuale recomandă exclusiv despărțirea după pronunțare: (*ab-stract, su-biect*) sau evitarea despărțirii, dacă aceasta ar contraveni regulilor: *a-broga, o-biect* (p. LXXXVIII).

3.3. Se tolerează plasarea pe rânduri diferite a abrevierilor pentru nume generice şi a numelor proprii din denumirile unor instituții, indiferent de ordine: *Roman / S.A., S.C. Severnav/ S.A.,* dar şi *F.C./Argeş, RA /„Monitorul oficial", S.C. Severnav SA* (ca şi în scrierea completă: *Fotbal Club Argeş* etc. (p. LXXIX).

3.4. Se pot scrie, ocazional, cu literă mică, unele cuvinte care, în mod obişnuit, se scriu cu literă mare, pentru a realiza un anumit efect stilistic (*ceauşescu, pcr*) sau grafic (*univers enciclopedic,* pe unele publicații ale editurii în cauză) (p. LVI).

3.5. Rostirea şi scrierea *diseară* sunt preferate lui *deseară*, deoarece nu se mai percepe, în general, proveniența din *de* + *seară* (p. LXVI).

3.6. În construcția cu prepoziția *de* (care şi-a pierdut sensul partitiv, dobândind sensul „de felul") + pronume posesiv, norma actuală admite atât pluralul, cât şi singularul: *un prieten de-ai mei/de-al meu, o prietenă de-ale mele/ de-a mea* (p. XCIII).

4. În aceeaşi ordine a reuşitelor lucrării, amintim şi câteva aspecte ce țin de informația lingvistică, şi anume:

4.1. *Mic glosar de termeni lingvistici* (p. XVIII-XX), care constituie o noutate pentru o astfel de lucrare, el ajutând la înțelegerea faptelor prezentate, mai ales pentru publicul larg, dar şi pentru elevi, care sunt în pragul descifrării problemelor lingvistice.

4.2. Inserarea sintagmei *semne diacritice* cu componentele sale: *căciula* ˘ deasupra lui *a: ă; circumflexul* ˆ deasupra lui *a* şi *i: â, î;* virgulița sub *s* şi *t: ş* şi *ţ.*

4.3. Completarea semnelor ortografice cu un cuvânt nou, *blancul*[2]. Ca semn ortografic, el constă în „absența oricărui semn". Funcția principală a blancului este aceea de „semn de delimitare şi separare a cuvintelor sau a elementelor componente ale unor cuvinte compuse (*Anul Nou*, *douăzeci şi unu*), ale locuțiunilor (*altă dată*) şi ale altor grupuri relativ stabile de cuvinte (*câte o dată*) (p. XXXIX).

[2] Din fr. *blanc,* cf. DN_3, s.v.

5. Faţă de aceste atuuri, utile şi obligatorii, lucrarea are însă şi scăpări şi inconsecvenţe. Multe dintre ele îşi pot găsi explicaţia în timpul „foarte scurt" care a fost acordat colectivului de lucru pentru o asemenea întreprindere (p. XIV). Altele au, desigur, un caracter subiectiv şi ca urmare trebuie să fie semnalate pentru clarificarea ulterioară. Într-o ordine aleatorie, semnalez următoarele:

5.1. „grupul de cuvinte" *nici un* duce la trei variante: (a) conjuncţie + numeral (p. XXXIX, 534); (b) adverb + numeral (p. LXIX); (c) adverb + articol (p. LXXVII).

Problema care se pune este legată de exemplul ilustrativ de la p. LXIX, pentru varianta adverb + numeral: „*Mă confundaţi, eu nu am nici un frate, nici mai mulţi*", reluat la p. 534, dar pentru varianta conjuncţie + numeral: „*n-am nici un frate, nici mai mulţi*". Care este de fapt, în acest exemplu, situaţia celor doi termeni? *Un* exprimă aici ideea de număr şi alternează cu *mulţi*, prin urmare este numeral. *Nici* provine din lat. *neque* şi este folosit în româneşte cu două accepţii: adverb şi conjuncţie. Ca adverb precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negaţie mai categorică decât „nu" şi este, de obicei, dublat de *nu: **Nici** nu s-a clintit; – O, tu **nici** visezi bătrâne, câţi în cale mi s-au pus* (Eminescu). În calitate de conjuncţie leagă două sau mai multe unităţi sintactice, stabilind un raport de coordonare copulativă: ***nici** (nu) vede, **nici** (nu) aude, nu este **nici** cal, **nici** măgar*. Repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin cuvintele (ca în exemplul de mai sus) sau propoziţiile pe care le precede: *Nu ştii **nici** cum am sărit din pat, **nici** cum m-am îmbrăcat* (Ghica, în GA II, p. 244).

Aşadar, exemplul *n-am nici un frate, nici mai mulţi* corespunde statutului de conjuncţie al lui *nici.*

Pentru varianta adverb + numeral trebuie un enunţ precum *mă siliţi să vorbesc nişte lucruri pe care **nici un** om nu le ascultă*. Menţionez că această structură lipseşte din dicţionarul DOOM^2, deşi ea este menţionată în prima parte a lucrării, la p. LXIX.

5.2. „grupul stabil de cuvinte" *de mâncat* (*De mâncat, aş mânca*) (p. LXXVII).

Sintagma apare şi la p. 220: *de mâncat* prep. + verb (*dă de mâncat; de mâncat, aş mânca*).
În DOOM^1, *de mâncat* trimite la două structuri: (a) prep. + s.n. („*dă de mâncat*"),
(b) supin („*de mâncat, aş mânca*").

Nouă ni se pare că exemplele date alăturat în DOOM^2 nu concordă cu situaţia propusă. În „*dă de mâncat*", *de mâncat* are sensul „*mâncare*" şi este un cuvânt popular, mai rar utilizat astăzi, menţionat şi în DOOM^2, cu elementele sudate, cu acelaşi sens „*mâncare*" (pop.) s.f. (*S-a dus cu demâncare*"). În schimb, enunţul „*De mâncat, aş mânca*" ne pune în faţa unei tautologii, în care distingem un complement de relaţie (*de mâncat*) şi verbul *aş mânca*. Cunoscând că acest circumstanţial de relaţie se poate exprima şi prin supin, exemplul ne pune în faţa formei verbale de supin, despre care ştim că „este marcat aproape totdeauna de prezenţa unei prepoziţii, *de* fiind cea mai frecventă"[3]. Prin urmare, nu putem accepta soluţia din DOOM^2, „un grup stabil de cuvinte", când, de fapt, este o formă verbală de supin.

5.3. *alter ego* loc. s.m., notată cu sensul „*dublu*" (p. LXXVI).

Opţiunea semantică ni se pare nepotrivită, pentru că „dublu" este un adjectiv cu semnificaţia „care este de două ori mai mare; îndoit" şi însoţeşte nume inanimate: „cuvânt (vorbă, afirmaţie etc.) cu dublu sens (sau înţeles)". Cf. şi compusele: *dublu-decalitru, dublu-decimetru, dublu-star* etc. Termenul apare şi substantivat, m. În construcţia *Dublu băieţi* (sau fete, mixt) (şi eliptic), cu sensul „partidă de tenis (de câmp sau de masă) la care participă câte doi jucători de fiecare parte"; uneori şi adverbial: „a vedea dublu" (DEX, s.v.).

Prin urmare, sensul „dublu" dat expresiei *alter ego* nu este îndreptăţit. *Alter ego* înseamnă, de fapt, „al doilea eu" sau „persoană care se aseamănă întru totul cu alta, încât i se poate substitui; om de încredere, prieten nedespărţit" (DEX, s.v.).

5.4. Folosirea inconsecventă, cu articol şi fără articol, a unor toponime, de mult cu o formă consacrată: *La Om* (p. LXXV) „vârf de munte", dar *Sfântul Gheorghe*. Tradiţional, oronimul este *Omu (Vârful Omu, Omul)*[4], iar oiconimul – *Sfântu Gheorghe*, fiindcă vocala de legătură *u* a preluat valoarea articolului hotărât enclitic *l*[5].

[3] Cf. Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2001, p. 216.

[4] Vezi Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, p. 45.

[5] Vezi *Indicatorul localităţilor din România,* Bucureşti, Editura Academiei, 1974, p. 229; Eliza Ghinea, Dan Ghinea*, Localităţile din România. Dicţionar*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2000, s.v.

5.5. Lipsa unor norme clare în scrierea numelor proprii compuse. Precizările făcute lasă loc şi confuziilor. Precizarea, perpetuată, potrivit căreia „compusele se scriu în funcţie de partea de vorbire căreia îi aparţin şi de gradul de sudură a compusului, în unul din cele trei moduri posibile: într-un cuvânt, cu cratimă sau în cuvinte separate" (p. LXII), nu clarifică situaţia. Ilustrăm afirmaţia prin compararea faptelor prezentate sub 1. şi 3. (p. LXXIII şi LXXV). Iată formulările:

1. Se scriu într-un cuvânt substantivele proprii sudate cu structura:

– numeral cardinal + substantiv: nume de locuri (*Şaptesate*) sau de familie (*Cincilei*). Dar *Trei Brazi*.

– prepoziţie sau articol + substantiv: nume de locuri (*Subcetate, Suplai*) sau de familie (*Amarie(i), Celmare, Delavrancea, Dinvale.* Dar şi *Cel Mare*[6], *Între Tarlale.*

– substantiv + adjectiv: nume de locuri *(Câmpulung, Satulung*) sau de familie (*Boubătrân*). Dar *Baia Mare, Barbă-Albastră*.

– substantiv + substantiv cu formă de nominativ-acuzativ: nume de locuri (*Iacobdeal* (deal), *Sândominic*) sau de familie (*Hagiculea, Moşandrei*). Dar şi *Iacob deal* (sat), *Hagi Culea.*

3. Se scriu separat:

– numele proprii geografice…, cu structura:

– prepoziţie + substantiv: *Între Tarlale; La Om.* Dar *Subcetate;*

– substantiv + adjectiv: *Asia Mică, Baia Mare, Noua Zeelandă.* Dar *Câmpulung*;

– substantiv + numeral, indiferent de ordine: *Trei Brazi, Zece Mese.* Dar *Şaptesate.*

În această situaţie ni s-ar părea normal ca toate aceste fapte să fie conceptualizate într-un singur loc (cu excepţiile cuvenite). Sunt cunoscute cazuri în care multe nume (de locuri şi de familie) au fost scrise conform (ne)cunoştinţelor unor funcţionari ai primăriilor şi perpetuate ca atare. Menţionez doar câteva nume: *Abraham/Abriham/Abrihan; Bărcan/Barcan/Bercan; Vartic/Vârtic; Sat Şugatag/Sat-Şugatag/Satşugatag; Şomcuta Mare/Şomcuta-Mare/Şomcutamare.*

Prin urmare, o prevedere clară şi obligatorie în privinţa scrierii numelor proprii compuse ar statornici o normă, care ne-ar putea feri mai mult decât în cazul de faţă de capriciile ori neştiinţa unor persoane.

În felul acesta s-ar evita şi alte inconsecvenţe pe care omul de rând, dar mai ales elevii n-au cum le cunoaşte. Amintim situaţia toponimului *Baia Sprie,* trecut la structura substantiv comun + nume propriu de loc (p. LXXIV). În realitate, partea a doua a acestui nume, *sprie*, nu este un nume propriu de loc, ci provine de la adjectivul *aspriu, asprie,* menţionat în dicţionarele româneşti, dar ajuns în forma *sprie* prin fonetică sintactică[7].

5.6. Se pot scrie *cu sau fără punct* între literele componente abrevierile compuse din mai multe iniţiale majuscule (A.C.T.H. / ACTH; C.E.C. / CEC; O.N.U. / ONU; actualmente se preferă scrierea fără puncte despărţitoare: SUA, UNESCO (p. XLIII).

Precizarea actuală va menţine aceeaşi stare de lucruri, inclusiv riscul de forme hipercorecte, (atunci când e vorba de o combinaţie de sigle şi trunchieri: T.A.R.O.M., R.O.M.A.R.T.A., A.G.E.R.P.R.E.S. etc.[8]).

De aceea, obligativitatea scrierii fără punct a siglelor şi abrevierilor ar înlătura acest risc şi ar fi în concordanţă cu situaţia din multe alte limbi, respectând principiul care-i stă la bază: economie (de efort, timp, spaţiu) şi accelerare a comunicării.

5.7. Acceptarea prea uşor a „variantelor literare libere", în situaţii precum:

5.7.1. Forme duble de plural la cuvinte ce denumesc fructe: *căpşuni/căpşune, cireşi/cireşe.*

În limba română numele de plante şi pomi fructiferi sunt de genul masculin*: cais, căpşun, frag, măr, nuc, piersic* etc., iar cele de fructe de genul feminin: *caisă, căpşună, cireaşă, nucă, piersică,* sau de genul neutru: *măr – mere* etc. Pluralul lor este în *-i* la cele masculine (numele plantei sau al

---

[6] Fiind vorba de nume propriu, scrierea poate fi în concordanţă cu dorinţa purtătorului.

[7] N. Felecan, *Semnificaţiile cuvântului Sprie*, în LR, XXXII, 1983, nr. 6, p. 524-527.

[8] Cf. Livia Felecan, *În legătură cu ortografierea siglelor şi abrevierilor,* în *Studii şi articole*, vol. III, Baia Mare, 1981, p. 77-82.

pomului): *caişi, căpşuni, cireşi, fragi, meri, nuci, piersici* şi în *-e* la feminin şi neutru (numele fructului): *caise, căpşune, cireşe, mere* sau în *-i*: *fragi, nuci.*

Acceptarea formelor duble la aceste substantive va deregla acest sistem şi va genera confuzii.

5.7.2. „În funcţie de uzul literar actual, normele actuale recomandă o singură accentuare la cuvinte precum: ***a**dică, **a**ripă, av**a**rie, reg**i**zor* etc.

La unele cuvinte mai vechi sau mai noi se admit variante accentuale literare libere, cu unele deosebiri faţă de DOOM[1]: *acat**i**st/ac**a**tist, an**o**st/**a**nost, **a**ntic/ant**i**c, g**i**ngaş/ging**a**ş, h**a**tman/hatm**a**n, j**i**lav/jil**a**v, pen**u**rie/penur**i**e, tr**a**fic/traf**i**c”* (p. L – LI).

Chiar dacă sunt unele deosebiri, precizările acestea nu aduc nimic nou faţă de DOOM[1] şi rămân la fel de vagi. În fapt, sunt cuvinte care, din două variante în DOOM[1], au acum menţionată una (***a**dică, **a**ripă*) sau, dintr-o singură formă în DOOM[1] au acum două variante (*acatist, antic, gingaş, jilav, penurie, trafic*). Fără anumite precizări, nu ne putem explica nici reducerea la o singură formă accentuală şi nici apariţia a două forme accentuale.

Bine ar fi să fie precizată o regulă, extinsă şi la alte cuvinte aflate în aceeaşi situaţie. Astfel, ele neavând o normă drept suport, rămân a fi învăţate pe dinafară.

5.7.3. Pronunţarea literei *x* (p. XXXVI). Pentru acest caz găsim precizarea: „uneori între V[ocale], fără a exista o regulă”, se pronunţă *cs*: *axă* [aksă]; „uneori între V[ocale], fără a exista o regulă” se pronunţă *gz: examen* [egzamen].

Credem că şi aici s-ar putea adopta un principiu unic, chiar „neacademic”, din moment ce-l întâlnim şi în alte situaţii, „despărţirea cuvintelor în silabe” sau „a scrierii cuvintelor compuse”. În primul caz se renunţă la „despărţirea după structură”, atunci când aceasta este accesibilă „numai pentru specialişti” (p. LXIV), iar în al doilea se urmăreşte „practica ortografică” (p. LXIV).

Rezolvarea ar fi şi aici să se accepte o singură variantă, fie cea propusă de mult timp de Al. Graur: „să scriem peste tot aşa cum pronunţăm: *egzact, macsilar* etc.”[9], fie să generalizăm pronunţia *ks* în toate situaţiile în care *x* este intervocalic, lucru încercat în practică didactică[10]. Afirmaţia îşi găseşte un punct de sprijin chiar în DOOM[2]. Cuvântului *filozof*, de pildă, îi este admisă şi varianta *filosof*, deşi *s* intervocalic, în toate cuvintele româneşti împrumutate din franceză, se pronunţă ca în limba de origine, *z*.

5.7.4. „Rostirea şi scrierea *diseară* sunt preferate lui *deseară*, deoarece nu se mai percepe, în general, provenienţa din *de + seară*” (p. LXVI).

Neperceperea provenienţei (*de + seară*) nu este un argument în sprijinul rostirii şi scrierii *diseară,* formă regională.

5.7.5. Revenirea la scrierea din limba de origine a unor cuvinte deja românizate şi consemnate ca atare în lucrările lexicografice: *break (brec), pickhammer (picamăr), pick-up (picup)* etc.

6. Semnalarea atâtor fapte pe care DOOM[2] le aduce în configuraţia normelor ortografice, ortoepice şi morfologice ale limbii române are scopul de a arăta, pe de o parte, că este „o lucrare nouă” ce obligă la o studiere serioasă şi riguroasă, iar pe de altă parte, că „noua echipă a încercat să facă din DOOM[2] […] expresia unei alte generaţii” (p. XIV).

Având în vedere această observaţie, ca şi cea referitoare la eşantionul de vorbitori ales pentru excerptarea faptelor („generaţia medie de intelectuali din Bucureşti”), vom înţelege mulţimea prevederilor cu care n-am fost încă obişnuiţi. Dar, în ciuda tuturor normelor „noi”, semnalăm faptul că în această nouă ediţie a DOOM nu este vorba de „schimbarea unor norme generale, ci numai de modificări punctuale sau, cel mult, de schimbarea ordinii de preferinţă în aplicarea unor reguli” (p. XIII).

N. FELECAN
Universitatea de Nord
Facultatea de Litere
Baia Mare, str. Victoriei, 76

---

[9] Al. Graur, *Puţină gramatică*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1987, p. 49.

[10] Cf. DOOM[2], p. XXXVI, nota 28.

*

Apariţia ediţiei a 2-a a DOOM-ului, aşteptată timp de 23 de ani de întreaga ţară, a constituit evenimentul lingvistic recent cel mai important în România. Lucrarea oglindeşte munca istovitoare şi grăbită a unei echipe de la *Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"* al Academiei Române.

Înainte de a trece la sugestiile referitoare la ediţia europeană necesară, îmi permit, ca foneticiană cu activitate de peste 4 decenii, să prezint câteva observaţii asupra ediţiei prezente:

1. În *Notă asupra ediţiei* se spune (p. XIII) că Academia Română, prin preşedintele său acad. E. Simion, a cerut ca lucrarea să fie efectuată doar de către o echipă a Institutului de Lingvistică bucureştean. Oricine se poate întreba dacă o lucrare care prezintă NORMA limbii române literare (standard) şi apare sub egida Academiei Române e bine să fie întocmită fără colaborarea celorlalte institute şi centre de profil din ţară.

Acad. E. Simion, în *Cuvânt înainte* (p. X), dă exemplu cum Academia Franceză discută îndelung aprobarea intrării unui cuvânt în norma limbii franceze. Domnia Sa se mai referă şi la felul cum se plasează „anapoda" accentul cuvintelor în mediile de informare româneşti. La aceste observaţii documentate se găsesc oare soluţii în cuprinsul dicţionarului? De exemplu:

2. Au fost introduse cuvinte străine şi propuse soluţii de pronunţare adesea necorespunzătoare, ca la *weekend, whisky* etc. (p. XXXVI). A fost schimbat diftongul /wi/ prin [ui = uj], motivându-se prin inexistenţa lui /wi/ în limba română. Bine ar fi fost să se dea transcrierea corectă englezească din *Dicţionarul de pronunţare* al lui D. Jones şi apoi forma românizată. La fel, pentru *after-shave*, corect /a:ft∂ʃeiv/ (D. Jones, 1977, p. 9), în DOOM, p. XXIV, se recomandă rostirea (aftărşeĭv), deşi la p. XII se spune că formele corecte din limba de origine sunt preferabile. Tot acolo se face şi o altă greşeală: cea a identificării sunetului /∂/ englezesc cu [ă] românesc: „vocala" slabă „din engleză"?! Or, fonetica ştiinţifică mondială susţine că NU există sunete specifice unei limbi în mod identic în altă limbă (nu ne referim la varianta individuală), ci doar asemănătoare!

3. La 2.4.1. „Accentul tonic", se spune: „În limba română accentul este liber. De aceea el poate distinge cuvinte… sau forme gramaticale". Dar în prezent termenul „liber" este interpretat chiar de intelectuali ca: „liber de a fi mutat după plac!" (Greşeala e subliniată şi de acad. E. Simion.) Rezultatul este tragic: de aproape 2 decenii vorbitorii aşa-zişi romani, mai ales în străinătate, dar şi în ţară, mută accentul cuvintelor pe prima silabă, fie considerând că aşa pot prelua modul străin de subliniere a sensului lor, fie din dorinţa de originalitate. „Moda" de care vorbeşte acad. E. Simion s-a răspândit datorită lipsei de vigilenţă a lingviştilor români. Adevărul este că fonetica şi importanţa pronunţării pentru fluxul corect al vorbirii au fost îndelung neglijate în România. S-a omis astfel să se spună în acest caz că „liber" înseamnă că accentul nu stă, la toate cuvintele româneşti, pe una şi aceeaşi silabă, ca în cehă, maghiară etc., ci că româna are cuvinte cu accentul pe penultima silabă, pe ultima şi pe prima. De aceea e dat exact în dicţionare şi trebuie învăţat. Tocmai această varietate dă armonie vorbirii româneşti. În plus, mutarea accentelor pe prima silabă lezează toate celelalte trăsături prozodice: intonaţia, pauzele, legarea mai strânsă sau mai laxă a silabelor în cuvinte şi a cuvintelor în frază, rezultând şi un ritm schimbat, neobişnuit armoniei vorbirii româneşti. În ultimii 20 de ani am scris numeroase articole şi am prezentat lucrări la congrese ştiinţifice, precum şi scrisori şi comentarii referitoare la această greşeală, combătând influenţa străină asupra pronunţării româneşti (cf. lista unor lucrări la congrese, în: *Limba română, specificul pronunţării în contrast cu germana şi engleza*, Dacia, 1997, p. 198-201, 70-77). Acolo subliniam şi rarele cazuri corecte de mutare a accentului unor cuvinte.

Oare de ce lucrări unice, ca aceasta, nu sunt luate în seamă când se pregăteşte o discutare a *normei*, mai ales că descrierile din lucrările mele, cu precădere din *The Pronunciation of Rumanian and English*, Frankfurt, 1978, au fost verificate cu aparate de precizie atât la Bonn, de prof. G. Ungeheuer, cât şi în SUA, la Utah, de prof. Cleeg şi Failes, care, la congresul internaţional de la Berkeley, 1985, au cotat drept foarte corecte descrierile date de mine sunetelor distinctive ale limbii române?

4. *Dicţionar de pronunţare a limbii române*, ed. a 2-a, 1999 (Clusium, Cluj-Napoca), citat în DOOM, tot o lucrare unică a subsemnatei, cu explicaţii şi titlu în 3 limbi: română, germană şi engleză, a fost apreciat la prima ediţie, din 1984, în Anglia, de A. C. Gimson, autorul reeditării

Dicţionarului de pronunţare D. Jones, ca şi de alţii, iar ed. a 2-a, de prof. dr. Max Mangold din Germania, autorul *Dicţionarului de pronunţare a limbii germane* şi al capitolelor de pronunţare din marile dicţionare explicative germane. La 7 aprilie 2003 el îmi scria următoarele: „De câteva zile am început să citesc dicţionarul dv. Deja pot spune că este întocmit în mod exemplar. Şi îmi pot imagina cât timp şi oboseală v-au cerut corecturile. Comparat cu multe transcrieri apărute în ultimul timp în Germania, transcrierile dv. se lasă citite de-a dreptul cu plăcere. Cartea este, şi datorită transcripţiei IPA, o lucrare de pionierat pentru fonetică, romanistică, balcanologie şi română ca limbă străină. Să sperăm că în viitor şi în România va fi folosit IPA mai des, urmându-se exemplul dv.”. Am dat acest citat pentru ca să dovedesc câtă importanţă acordă acest mare fonetician folosirii IPA şi în lucrările ştiinţifice din România şi dorinţa lui ca exemplul meu să fie urmat. Or, DOOM, chiar dacă nu dă transcrierea cuvintelor cu alfabetul internaţional (IPA), măcar tabelul sunetelor distinctive ar fi trebuit să fie astfel dat. Dar care sunete distinctive? ne întrebăm, deoarece este îngrijorător faptul că se mai păstrează, în parte, teoria greşită a „consoanelor muiate” în limba literară română, teorie la care s-a renunţat în ed. a 2-a a *Gramaticii Academiei*, 1963. Această teorie, susţinută de unii lingvişti români, i-a determinat pe străini să încadreze catedrele de limbă română la „limbi slave”!! În DOOM însă mai persistă urme ale acestei teorii, prin tratarea consoanelor /č, ğ/ = [tʃ], [ḱ, ǵ], urmate de vocalele [e, i], pe care – conform teoriei – le „anihilează”!! Or, în limba română *literară* (standard) *nu* există consoane care înghit vocale, ci dimpotrivă, conform legilor fonetice, sub influenţa vocalelor următoare consoanele au o pronunţare ceva mai anterioară. Deci: diftongii /$^{e}{}_{a}$, $^{o}{}_{a}$/, analizaţi de cercetătorul bucureştean V. Şuteu, încă în anii 70, ca diftongi indivizibili şi monofonematici, nu pot fi reduşi la termenul ultim al lor ca în transcrierile date în DOOM: /čapă/ pentru /č^{e}apχ/, /ğam/ pentru /ğ^{e}am/, /ḱàmă/ pentru /ḱ^{e}àmχ/ etc. Transcrieri care trebuie corectate. La fel, existenţa lui [i] final scurt, alofonul vocalei /i/, nu poate fi considerată ca o anexă articulatorie a consoanei precedente, de ex. *dragi,* notat în DOOM (p. XXXII) prin /drağ/ pentru [drağ^{i}]. În lucrările mele, începând din 1961, am combătut această teorie – şi acad. E. Petrovici, deşi era de altă părere atunci, m-a încurajat să merg pe acest drum –, fiind influenţată de cercetările lui Sextil Puşcariu şi apoi de rezultatele cercetărilor mele contrastive cu alte limbi. Însă şi *ortografia cuvintelor*, păstrată nealterată în decursul anilor, ne atrage atenţia să nu greşim atunci când cercetăm sunetele distinctive ale limbii literare. De ex., cuvântul *dragi* devine *dragii, dragile* la plural m.f., vocala [i] scurt devenind vocală cu durată obişnuită în *dragile* şi rămâne prezentă în *dragii.* De asemenea, ortografia cuvântul *aceea*, cu forma scurtă *acea*, dovedeşte că diftongul /$^{e}{}_{a}$/ există în ambele forme. Iar pronunţarea identică a m. *aceia* cu f. *aceea* este greşită. Chiar cu urechea liberă se poate constata diferenţa şi astfel ortografia ne ajută să *nu* înlocuim norma cu pronunţări individuale regionale!

M-am referit în rândurile de mai sus la problemele de ortoepie, de pronunţare corectă, domeniu în care m-am documentat îndelung.

Sugestii pentru o ediţie „europeană” a dicţionarului:

Deoarece am trăit 35 de ani în străinătate, am înţeles că noi, românii, ne putem impune şi prezentându-ne limba în mod ştiinţific străinătăţii. De aceea, ediţia „europeană” a DOOM-ului ar trebui să cuprindă unele schimbări şi adăugiri necesare:

1. Lucrarea trebuie să înceapă cu o introducere explicativă complexă, în cca 3 limbi: română, germană şi engleză (limbi des folosite în Europa, după cum am procedat în dicţionarul meu de pronunţare).

2. Prin această introducere dovedim interesul nostru pentru cunoaşterea corectă a limbii noastre de către străini. Subliniez şi alte adăugiri necesare la problemele *ortografice, ortoepice, morfologice şi de vocabular*:

Ortografia: la prezentarea literelor scrierii româneşti trebuie subliniată importanţa semnelor diacritice pe litere, care denotă foneme diferite, ca *ă, î, â, ş, ţ*. Aceste semne trebuie respectate şi în scrierea la calculatoare, atât la literele mici, cât şi la cele mari. Numai aşa putem apăra corectitudinea pronunţării prin scrierea ortografică. Despărţirea în silabe ar fi suficientă cum e dată în *Îndreptarul ortografic*, deoarece scrierea la calculatoare nu o respectă.

Ortoepia: Este necesar ca tabelul sunetelor distinctive româneşti să apară în transcrierea IPA, alfabet fonetic în transcrierea pronunţării majorităţii limbilor lumii. În ediţia de faţă s-au folosit doar câteva semne internaţionale /č, ğ = ±, →/, completate cu literele care reprezintă ortografic foneme specifice, ca: *ş, ţ, ă, î* etc. O astfel de combinare a literelor ortografice cu semne fonetice internaţionale este foarte controversată şi criticată, deoarece aduce confuzie între scriere şi pronunţare. (Până în prezent, după cum a observat şi prof. dr. Mangold, doar eu am folosit transcrierea [IPA] pentru sunetele limbii române, încă din 1958!) Apoi trebuie prezentate transcrierile IPA cu sunetele distinctive, luând în considerare că [e, o] din diftongii [^{e}a, ^{o}a] sunt alofone ale vocalelor /e, o/ şi sunt diferite pentru a da diftongi divizibili. De asemenea, [^{i}] scurt este alofonul vocalei /i/ şi semivocala /ĭ = j/, cu totul diferite în articulaţie.

Morfologie: un dicţionar morfologic trebuie neapărat să dea formele articulate ale substantivelor, pronumelor, adjectivelor, articolelor, la singular şi plural şi la genitiv-dativ. La verbe e necesară specificarea: *tranzitiv – intranzitiv,* cu exemple. Din lipsa acestor date se fac greşeli zilnice la radio şi TV. De ex: sunt folosite tranzitiv unele verbe intranzitive, ca *apela numărul*, pentru *a apela la numărul, a pica bacalaureatul*, pentru *a pica la bacalaureat,* deşi DEX-ul specifică clar că verbele respective sunt doar intranzitive.

Împărţirea verbelor în cele 4 conjugări trebuie să respecte terminaţia *-ea* la toate verbele conjugării a 2-a!

Vocabularul: ar trebui respectate cele două forme date în DEX la unele cuvinte. Iar schimbările ca *eu continuu* în *eu continui* (DEX – DOOM) trebuie explicate.

În concluzie: o astfel de ediţie va fi de folos şi românilor, având mai multe forme morfologice şi evitând ambiguităţile. Prezentarea riguros ştiinţifică a scrierii şi vorbirii limbii române va susţine păstrarea nealterată a limbii noastre, apreciată de mulţi străini ca o minune între limbile romanice.

Intrarea României în Uniunea Europeană presupune şi *prezentare internaţională a limbii şi culturii române*, cât mai complex şi exact ţărilor din UE, deoarece s-a hotărât că Uniunea păstrează cu stricteţe specificul cultural şi lingvistic al ţărilor sale.

Prin urmare, ediţia de faţă a DOOM-ului, scrisă pentru români, *trebuie neapărat* completată prin ediţia „europeană”, adresată cu precădere străinilor.

ANA TĂTARU
Bistriţa, str. Gen. G. Bălan, 23

Biblia de la Blaj, 1795. Ediţie jubiliară, Roma, Tipografia Vaticana, 2000, 2630 p.

La aniversarea celor trei sute de ani de viaţă, Biserica Română Unită a ţinut să marcheze acest eveniment prin reeditarea operei capitale a creştinătăţii de pretutindeni. Este vorba despre celebra, de acum, *Biblie de la Blaj*, în traducerea lui Samuil Micu, care, de-a lungul celor două secole de existenţă, a fost preţuită de întreaga spiritualitate românească. Că interesul deosebit pentru această „Carte a cărţilor” a fost mereu treaz e demonstrat cu prisosinţă de reeditările ei, pentru spaţii locuite de români ce acoperă întreg teritoriul carpato-dunărean. Nu întâmplător, prima ei relansare, prin ediţia de la Sankt Petersburg din 1819, se adresa românilor basarabeni, în primul rând, care deveniseră cu şapte ani în urmă cetăţeni vitregiţi ai întinsului spaţiu rusesc. După câteva decenii, mai precis în anii 1854 – 1856, *Biblia de la Blaj* a lui Samuil Micu, şi nu cea de la Bucureşti, de la 1688, a lui Şerban Cantacuzino, era reimprimată la Buzău şi se adresa în felul acesta flancului sudic al ţării, într-un moment în care „moda grecească” începuse să fie înlocuită cu cea „franţuzească” şi era nevoie, deci,